College van Rijksbouwmeester & Rijksadviseurs

Schoonheid als kompas

De essentie van een plek begrijpen en vertalen naar ruimtelijk ontwerp van nu

We moeten het over schoonheid hebben. En dan bedoelen we niet hoe fraai de proporties van de perforatie van de gevel zijn, of hoe mooi de superpositie van de sluitstenen is. Om maar wat architectuur clichés te noemen. Met schoonheid bedoelen we hoe bewoners hun eigen huis en omgeving waarderen. Als we een plek mooi vinden, komen we er graag, voelen we ons er sneller thuis, voelen we ons met die plek verbonden en dragen we er zorg voor.

Nu hebben we het in het woondebat te weinig over schoonheid. Het wordt gezien als iets subjectiefs ('wie bepaalt immers wat mooi is en wat niet?'), als iets extra's, als luxe, als duur en tijdrovend. Maar schoonheid hoeft niet duur te zijn. En schoonheid en versnelling hoeven elkaar niet in de weg te staan. Integendeel. Schoonheid kan verbinden.

Het is niet aan ons, als ontwerpers of als overheid, om te bepalen wat schoonheid is, wel om de condities te scheppen. Daarom is het belangrijk hier een continu gesprek over te voeren en bewoners hierbij te betrekken, om samen te werken met de gemeenschap. Juist bij hen ligt de kracht om de schoonheid, eigenheid en vertrouwdheid van een plek te herkennen, te waarderen en te versterken.

Schoonheid en de eigenheid van de plek

Een fijn thuis gaat om plekken die vertrouwd voelen, waar mensen elkaar ontmoeten, zichzelf kunnen zijn en zich verbonden voelen met hun omgeving. Schoonheid draagt bij aan de herkenbaarheid, eigenheid en betekenis van onze leefomgeving. Schoonheid is daarbij meer dan de esthetiek van de buitenkant van een gebouw. Ze ontstaat wanneer architectuur, stedenbouw, landschap, materialen en dagelijks gebruik elkaar versterken.

Die verbondenheid begint bij de eigenheid van een plek: de bodem, het water, de specifieke ligging en geschiedenis, de cultuur en de gemeenschappen. Zoals het Franse begrip *terroir* uitdrukt, ontstaat identiteit uit de wisselwerking tussen een gebied en de mensen die er leven. Denk aan de verschillen tussen zand-, veen- en kleigebieden in Nederland. Deze hebben zowel het landschap, de bebouwing als de cultuur van bouwen en samenleven gevormd. Juist die eigenheid zou het vertrekpunt moeten zijn voor woningbouwontwikkeling. Ook naar de toekomst toe. Zodat niet elke woonwijk in Nederland er straks hetzelfde uitziet. Juist door middel van bouwcultuur kunnen we de diversiteit van Nederland vieren. Een diversiteit die continu in ontwikkeling is, maar wel een stevige basis heeft, herkenbaar is.

Schoonheid is een belangrijk onderdeel van het bredere begrip ruimtelijke kwaliteit dat we hebben toegelicht in onze recente publicatie *Thuis in de toekomst*[1]. Naast schoonheid

[1] College van Rijksbouwmeester & Rijksadviseurs (2026) *Thuis in de toekomst - pleidooi voor een leefbare, rechtvaardige en duurzame woonomgeving*, Den Haag.

benoemen we hierin rechtvaardigheid, gezondheid, samenleven, klimaatadaptatie en een bouwcultuur binnen planetaire grenzen als pijlers van ruimtelijke kwaliteit.

Vier kansen om schoonheid en versnelling te verbinden

Beter benutten bestaande voorraad
Schoonheid kan richting geven aan de woonopgave. Zij stimuleert zorg en behoud. Gebouwen en buurten die gewaardeerd worden, verdienen het om lang mee te gaan. Dit zijn woonbuurten waar mensen geworteld zijn, waar cultuur kan blijven leven en waar tegelijkertijd ruimte is voor vernieuwing. Dat vraagt om aandacht voor de waarde van bestaande gebouwen en voor de gemeenschappen die er wonen. Zorg als rijksoverheid dat behoud, aanpassing en hergebruik van bestaande buurten volwaardige keuzes zijn naast nieuwbouw. Niet slopen, tenzij. En voer publiekelijk het gesprek over de betekenis van schoonheid.

Een circulaire bouwcultuur
Ontwerpen vanuit de plek betekent niet kopiëren wat er al is, maar de essentie van die plek begrijpen en vertalen naar de architectuur en stedenbouw van nu. Met aandacht voor circulariteit, ambacht en materiaalgebruik zoeken we naar een nieuwe esthetiek die past bij de plek, past bij onze tijd en zich richt op toekomstige generaties. Het gaat om architectuur die niet het verleden nabootst, maar daarop voortbouwt. Vernieuwend en eigentijds, met de eigenheid van de plek als vanzelfsprekend onderdeel van het ontwerp.

Schaalvergroting en schoonheid
Schoonheid kan ook richting geven aan schaalvergroting. Standaardisering en industriële productie zijn geen doelen op zichzelf, maar middelen om betaalbare kwaliteit op grotere schaal mogelijk te maken. Dat vraagt om bouwsystemen die variatie, aanpasbaarheid en aansluiting op de lokale context toelaten. Techniek en ontwerp moeten vanaf het begin samen optrekken. Geef als rijksoverheid schoonheid een herkenbare plek binnen het Innovatie- en Opschalingsprogramma Woningbouw (IOP). Stimuleer experimenten met bouwsystemen die ruimte bieden aan ontwerpkwaliteit en gebiedseigen oplossingen. Organiseer kennisdeling op nationale schaal, zodat goede voorbeelden en innovaties breder toepasbaar worden.

Water en bodem geven richting
Het recent gepubliceerde *Hoe wij waterrijk wonen* [2] laat zien dat in een vroege fase aandacht besteden aan water en bodem niet alleen kan leiden tot versnellen, tegelijkertijd bevordert het schoonheid. Door woningbouw af te stemmen op de eigenschappen van het landschap, kan een woonwijk meer karakter hebben, het water- en bodemsysteem versterken en ook de klimaatweerbaarheid van het omliggende gebied vergroten. Er ontstaan kansen voor meer groen en natuur, passende woonvormen en gedeelde buitenruimten om te spelen en elkaar te ontmoeten.

De rol van het Rijk
De wens voor schoonheid wordt werkelijkheid wanneer visie, vakmanschap en eigenaarschap elkaar ontmoeten. Ontwerpers, opdrachtgevers, overheden, bouwers en

[2] College van Rijksbouwmeester & Rijksadviseurs (2026) *Hoe wij waterrijk wonen – handvatten voor klimaatbestendige woningbouw in veerkrachtige landschappen*, Den Haag.

bewoners moeten dan wel vanaf het begin van het bouwproces gezamenlijk vormgeven aan kwaliteitsambities.

Herijk als rijksoverheid het architectuurbeleid en veranker schoonheid in het nationale bouw- en omgevingsbeleid. Het gaat daarbij niet om het toevoegen van meer regels, maar om een betere en vroegtijdige organisatie van ruimtelijke kwaliteit. Deregulering leidt niet automatisch tot betere of efficiëntere plannen. Zet als rijksoverheid in op vroegtijdige kwaliteitsadvisering en voorspelbare (contextuele) kwaliteitskaders.

Geef ontwerpers een structurele plek in de woningbouwversnelling. Verbind woningbouwdoelstellingen aan ambities voor ruimtelijke kwaliteit, waar schoonheid een belangrijk onderdeel van is. Het talent van ontwerpers ligt in hun vermogen om lokale vraagstukken te verbinden vanuit ruimtelijk inzicht met aandacht voor mens en omgeving.

Bouwen aan een cultuur van kwaliteit
Schoonheid is een publieke waarde en een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het gaat niet om de keuze tussen mooi, betaalbaar of snel bouwen, maar om de vraag hoe we deze ambities vanaf het begin met elkaar verbinden. Laten we daarom vertrekken vanuit de kracht van de plek en samen investeren in een sterke ontwerp- en bouwcultuur gericht op kwaliteit. Niet alleen om meer woningen te realiseren, maar om leefomgevingen te maken die mensen waarderen en waar zij zich thuis voelen. Laat schoonheid weer onderdeel zijn van een breed debat over hoe wij in Nederland willen wonen. Nu, en in de toekomst.

Cécilia Gross, Rijksbouwmeester

Thijs van Spaandonk, Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving

Noël van Dooren, Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving

Dit position paper is geschreven als bijdrage van het College van Rijksbouwmeester & Rijksadviseurs aan het Rondetafelgesprek Esthetisch bouwen van de vaste commissie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening van de Tweede Kamer op 25 november 2026.